

СТАНОВИЩЕ

За дисертационен труд на тема: ОТ ЛИБЕРАЛИЗЪМ КЪМ АВТОРИТАРИЗЪМ. БЪЛГАРСКИЯТ СЛУЧАЙ СЛЕД 1989 г. на Георги Кирилов Медаров, редовен докторант към Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, зачислена със заповед на Ректора: № РД 20-199 от 25.01.2010 г. за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Историческа социология на личността).

Спомням си, че когато започнаха промените след 1989 г. се вълнувах от въпроса за политическите идентичности: какво общо има преименуваната БСП с идеологията на социализма и (след известно разочарование); какво общо има СДС с демокрацията и либерализма. Виждах съществени противоречия между заявления и практики на тези сили – БСП провеждаше приватизация и антисоциална политика, а СДС обещавахе някои социални мерки. Тогава считах, че или двете политически сили нямат нищо общо с претендираните от тях леви и десни идеологии, или че БСП има някаква слаба историческа връзка и то отпреди 1944 г. (но и социалните мерки на «развития социализъм»). Така и не можах да си създам ясна представа по въпроса. Казвам това, понеже предлаганата дисертация търси и предлага отговори на тъкмо тези и подобни въпроси.

Възприет е дискурсивен подход, по-точно на Есекската дискурсивна школа на Ернесто Лаклау и Шантал Муф, с които имах възможността да се запозная по време на престоя ми през 1995/96 г. в Института за академични изследвания в Принстън. Същественото в този подход е разбирането на политическите идентичности (като либерална демокрация, популизъм, социализъм и пр.) като дискурсивни вериги, обхващащи хетерогенни елементи (символи, групи, искания), които имат своя логика на различието помежду си, но се разпознават като еквивалентни спрямо своята граница (конститутивното външно). Самата тази граница и по-точно нейното наименуване няма фиксирано значение, а функционира като празно означаващо (например «олигархия», «корупция»,

«комунизъм», «тоталитаризъм» и т.н.), като важното е, че политическите идентичности се обособяват спрямо него. Когато има борба на различни сили за усвояване на това празно обозначаващо, то се нарича «плаващо». Също елементите на дискурсивната верига не само са разнородни (включително заети от противоположни политически идентичности или идеологии), но се променят във времето според ситуацията. Този подход избягва есенциализация и натурализация на политическите идентичности, в частност на либералната или либерално-демократичната (между либерализъм и демокрация също има напрежения), избягва и надемпирично идеализиране и нормативизиране, макар да се признават някои базисни елементи. По този начин се избягва и схващането на отклонения от нормативни очаквания за «добър» или «автентичен» либерализъм като аберации, изкривявания, извращения и подобни. Така скицираният подход на постмарксистката Есекска дискурсивна школа се различава и от т.нар. критически дискурсивен анализ по самото схващане на дискурса като едновременно практика и дискурс, оттук практически дискурс, без дискурсите да се различават от, и противопоставят на нещо, стоящо зад или отвъд тях, било то практика или реалност, както е при критическия дискурсивен анализ, или пък норма, същност и пр. Същевременно подходът има някои ограничения, които Георги Медаров не скрива и се опитва да преодолее.

Конкретната хипотеза, изведена в заглавието, е за преход от либерализъм към авторитаризъм след 1989 г. у нас (а и в други източно-европейски страни) посредством смяна на някои от елементите в либерално-демократичната дискурсивна верига чрез добавяне на изключващи, например националистични, расистко-културалистки елементи, или пък антидемократични, авторитарни такива. Това е тъкмо обратното на хегемонистичния и нормативистки дискурс на транзитологията и нейната експертиза за преход от тоталитаризъм към либерална демокрация. На дискурсивен анализ са подложени голям брой емпирични данни от различен вид: медийни публикации, парламентарни дебати, политически програми и изказвания, закони, експертни и научни изследвания и пр. от различни фази и моменти на т.нар. преход.

По мое мнение работата стои на много високо теоретично и аналитично равнище. Структурата е подходяща, текстът е логичен и стилово издържан, а

особено ми допадна критиката на транзитоложката експертиза и на конспиративните теории. И особено важно – работата предизвиква към размисъл и диалогизиране и всъщност мисля да я прочета отново. Моите съображения не представляват критика на работата, която е напълно адекватна на следвания подход, а са просто питання на един изследовател към друг.

Например, дали към въпросните явления не може да се приложи и един по-традиционен подход, например чрез типологизиране или пък различни исторически «лица» на либерализма (нещо като Стенли Пейн за радикалната десница и фашизма). Друго, дали дискурсивния анализ, който може да се прилага и като политическа тактика (както е станало с популизма в Аржентина от последователи на самия Лаклау) не трябва да се допълни все пак с анализ на конкретни политики, т.е. мерки и закони на претендиращите за дадена политическа идентичност сили, когато са на власт? Трето, ако политиките са толкова сходни (поради императивните цели, зададени и отвън), как да осмислим разликите между политическите сили, които ги провеждат, извън чисто вербалното (например шоков или социален преход, който на практика при Виденов се оказва не по-малко шоков)? В тази връзка, не е ли все пак необходим някакъв външен на дискурсите коректив, както в критическата дискурсивна теория. В противен случай, в опозицията към някакво празно обозначаващо всички политически идентичности у нас се сближават до неузнаваемост и неразличимост, също социалистическата с либералната (спрямо споделения национализъм и популизъм, антикорупционни и конспиративни дискурси)? Друго, корупцията може и да функционира като «празно обозначаващо», още повече, че се изплъзва от верификация поради политическото обезвреждане на съдебната система у нас, но ако последната действаше, корупцията все пак би била уловима. Ако пък наистина сме в една постидеологическа и постполитическа ситуация (на неолиберален консенсус), което прави идеологическите идентичности да се сливат и припокриват до неузнаваемост, то какво значение изобщо имат те дори като аналитични категории и не са ли наистина всички сили «едни и същи», както в популярното мислене? Наистина, това се отчита тъкмо от толкова гъвкав подход като дискурсивния, но не почива ли и той все пак на идеологически разграничавания, колкото и тактически и ситуативни, които в предел просто се изличават, поставяйки под съмнения чрез

крайната релативизация самия подход? Изобщо предлагания софистициран анализ не е ли от тази гледна точка «хитрост на разума», който надхитря и сам себе си, в смисъл, че влиза в собствения си капан? В това отношение твърде декларативно и празно ми идва нео/марксистическото настояване върху социалната и историческа ситуираност на собствените теории и анализи и обвиненията към други в надемпиричност, предсоциалност, извънисторичност, и дори предсветовност, нормативизъм и пр. Най-сетне, възприетата чрез дискурсивния анализ стратегия, понеже се отказва от стоящо отвъд него, но и понеже изхожда от общата логика на циркулацията на капитализма, стоковия фетишизъм и пр., не заличава ли разликата на българската ситуация спрямо други видове капитализъм с по-действаща правна система и други общества, където капитализмът е социално ограничен? Това са въпроси, които си задавах, докато четях текста, а и под влияние на опита с травестиите тъкмо на българския преход.

За мен няма съмнение, че работата освен вложения труд издава задълбочено мислене и че заличава всяка разлика между малък и голям докторат. Лично аз ще продължа да я чета и да изяснявам неща за себе си. Предвид казаното дотук трябва да е ясно, че труда на Георги Медаров има всички качества на отлична дисертация и призовавам и другите членове на комисията да гласуват позитивно.

С уважение,
Румен Даскалов,
професор в Нов Български Университет